

[2022] 1 एस. सी. आर. 761

शोभा आणि इतर

विरुद्ध

चेअरमन, विठ्ठलराव शिंदे सहकारी साखर कारखाना लिमिटेड आणि इतर

(2022 चे दिवाणी अपील क्रमांक 1860)

मार्च 11, 2022

[न्यायमूर्ती एम. आर. शाह आणि बी. व्ही. नागरत्ना]

कर्मचारी भरपाई कायदा, 1923: कलम 4, 4 ए-आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून किंवा अपघाताच्या तारखेपासून व्याजाचा हक्क या अंतर्गत नुकसानभरपाईचा निवाडा निष्कर्ष : मृत व्यक्ती ज्या तारखेस मरण पावली त्या तारखेपासून नुकसानभरपाई भरण्याची जबाबदारी उद्भवेल, अशा प्रकारे, थकबाकी/नुकसानभरपाईच्या रकमेवरील व्याज भरण्याची जबाबदारी अपघाताच्या तारखेपासून असेल, आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून नाही- या तथ्यांवर, उच्च न्यायालयाने नियोक्त्याला 12 टक्के दराने व्याज देण्याचे निर्देश देणारा आदेश दिला. करपात्र नुकसानभरपाईच्या रकमेवर कलम 4 अ (3) (अ) आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून कायमस्वरूपी नाही आणि बाजूला ठेवला आहे.

अपीलाला परवानगी देताना न्यायालयाने

निष्कर्ष 1.1 कर्मचारी नुकसानभरपाई कायदा, 1923 च्या कलम 4A (1) नुसार कलम 4 अंतर्गत नुकसानभरपाई देय होताच दिली जाईल. त्यामुळे कर्मचारी/मृत व्यक्तीचा त्वरित मृत्यू झाल्यास नुकसानभरपाईची रक्कम देय असल्याचे म्हटले जाऊ शकते. त्यामुळे, नुकसानभरपाई देण्याचे दायित्व मृत व्यक्तीच्या मृत्यूच्या तारखेपासून उद्भवेल, ज्यासाठी तो नुकसानभरपाईचा हक्कदार आहे आणि त्यामुळे, थकबाकी/नुकसानभरपाईच्या रकमेवरील व्याज भरण्याचे दायित्व अपघाताच्या तारखेपासून असेल, आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून नाही. कलम 4 ए (3) (बी) नुसार, विलंब होण्याचे कोणतेही कारण नाही असे आयुक्तांचे समाधान झाल्यास, ते थकबाकी आणि त्यावरील व्याजाच्या रकमेव्यतिरिक्त, नियोक्त्याला दंडाच्या स्वरूपात अशा रकमेच्या 50 टक्क्यांपेक्षा जास्त रक्कम भरण्याचे निर्देश देऊ शकतात. त्यामुळे व्याजाची तरतूद आणि दंडाची तरतूद वेगळी आहे. व्याज आकारणीची तरतूद कलम 4 ए (3) (ए) अंतर्गत असेल आणि दंड आकारणीची तरतूद कलम 4 ए (3) (बी) अंतर्गत असेल. आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून नियोक्त्याला व्याज भरण्याचे निर्देश देताना, उच्च न्यायालयाने कलम 4 ए (3) (ए) चा अजिबात विचार केला नाही आणि केवळ कलम 4 ए (3) (बी) चा विचार केला आहे, जी दंडाची तरतूद आहे. आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून कलम 4 ए (3) (ए) अंतर्गत आकारण्यायोग्य नुकसानभरपाईच्या रकमेवर नियोक्त्याला 12 टक्के दराने व्याज देण्याचे निर्देश देणारा उच्च न्यायालयाने दिलेला आक्षेपाई निर्णय आणि आदेश अस्थिर आहे आणि तो रद्द केला जातो. अपीलकर्ते-मूळ दावेदारांना घटनेच्या तारखेपासून आयुक्तांनी दिलेल्या नुकसानभरपाईच्या रकमेवर 12 टक्के दराने व्याज मिळण्याचा हक्क असेल.[परिच्छेद 4,5,6] [765-बी-एच; 766-बी]

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र: २०२२ चे दिवाणी अपील क्रमांक 1860

2017 च्या एफ. ए. क्र. 3008 मधील मुंबई उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद येथील खंडपीठाने दिनांक 12.12.2019 च्या निकाल आणि आदेशावरून. श्रीमती. कुरतुलैन, शिवाजी एम. जाधव, ब्रिज किशोर साह, आदित्य जाधव, याचिकाकर्त्यांचे वकील.

सम्राट कृष्णराव शिंदे, सारंग आराध्या, अधिवक्ता, प्रतिवादीचे

न्यायालयाचा निर्णय माननीय न्यायमूर्ती एम.आर.शाह यांनी दिला.

1. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या , औरंगाबाद येथील खंडपीठाने 2017 च्या पहिल्या अपील क्रमांक 3008 मध्ये दिलेल्या आक्षेपार्ह निर्णय आणि आदेशामुळे व्यथित आणि असमाधानी वाटत, ज्यामध्ये न्यायालयाने प्रतिवादींनी येथे दाखल केलेल्या याचिकेस अंशतः परवानगी दिली आहे आणि आदेश दिला आहे की प्रतिवादी कर्मचारी नुकसान भरपाई कायदा, 1923 (यानंतर 'कायदा, 1923' म्हणून संदर्भित) च्या कलम 4 ए (3) अंतर्गत वसूल करण्यायोग्य 12 टक्के दराने व्याज भरण्यास जबाबदार असतील, 25.01.2017 (आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाची तारीख) पासून एक महिन्याचा कालावधी संपल्यानंतरच्या तारखेपासून, ऊस शेतात काम करणाऱ्या मृत कामगारांच्या वारसांनी चालू अपीलास प्राधान्य दिले.

2. मृत उस कापणी मजूर होता. उस कापणीसाठी कामगार कंत्राटदाराने त्याला मजूर म्हणून नियुक्त केले होते, जो साखर कारखान्यास पुरविला जाणार होता. उस कापताना सापाच्या दंशाने त्याचा मृत्यू झाला. साखर कारखान्याने किंवा कंत्राटदाराने 1923 च्या कायद्यांतर्गत देय आणि देय असलेली नुकसानभरपाई दिली नाही आणि म्हणूनच येथे अपीलकर्त्यांनी-मृतांच्या वारसांनी आयुक्त कामगार नुकसानभरपाई, बीड यांच्या समोर दावा याचिका 2011 चे डब्ल्यू. एम. सी. क्रमांक 39 दाखल केली आणि त्यांनी रु. 5 लाख ची नुकसानभरपाई मागितली. 25.01.2017 या तारखेच्या आदेशानुसार, आयुक्तांनी उक्त अर्जाला मंजूरी दिली आणि प्रतिवादी क्रमांक 1 ते 3 यांना संयुक्तपणे आणि वेगवेगळे निर्देश दिले की, अपघाताच्या तारखेपासून, म्हणजे, 29.11.2009 याची पूर्ण पूर्तता होईपर्यंत, सरळ व्याज @12 टक्के दराने-3,06,180 ही नुकसानभरपाईची रक्कम द्यावी. आयुक्तांनी नुकसानभरपाईच्या रकमेवर 50 टक्के दंड म्हणजे रु. 1,53,090 आकारला.

2.1 कामगार नुकसानभरपाई आयुक्त, बीड यांनी दिनांक 25-01-2017 रोजी दिलेल्या आदेशामुळे व्यथित आणि असमाधानी वाटल्याने प्रतिवादी क्रमांक 1 ते 3 यांनी उच्च न्यायालयासमोर चे पहिले अपील क्रमांक 3008/2017 दाखल केले. आक्षेपार्ह निर्णय आणि आदेशाद्वारे उच्च न्यायालयाने आयुक्तांनी दिलेल्या

नुकसानभरपाईच्या रकमेचा विचार करता अपील फेटाळले असले तरी, दंड बाजूला ठेवला आहे आणि घटनेच्या तारखेपासून 12 टक्के दराने देण्यात आलेल्या व्याजामध्ये बदल केला आहे आणि निर्देश दिले आहेत की 12 टक्के दराने व्याज 25.01.2017 पासून एक महिन्याची मुदत संपल्यानंतरच्या कालावधीपासून देय होईल.

2. 2 25.01.2017 पासून एक महिन्याचा कालावधी संपल्यानंतरच्या तारखेपासून 12 टक्के व्याजदरावर निर्बंध घालणाऱ्या उच्च न्यायालयाने दिलेल्या वादग्रस्त निर्णयामुळे आणि आदेशामुळे व्यथित आणि असमाधानी वाटल्याने मूळ दावेदारांनी सध्याच्या अपील दाखल केले आहे.

3. आम्ही संबंधित पक्षांच्या विद्वान वकिलांचे म्हणणे दीर्घकाळ ऐकले आहे.

4. 25.01.2017 पासून एक महिन्याचा कालावधी संपल्यानंतरच्या तारखेपासून दावेदारांना 12 टक्के दराने व्याज मिळण्याचा हक्क असेल असे मत व्यक्त करताना, उच्च न्यायालयाने केवळ कलम 4 ए (3) (बी) चा विचार केला आहे, जे दंड लादण्याशी संबंधित आहे. तथापि, उच्च न्यायालयाने कायदा, 1923 च्या कलम 4 ए (3) (ए) ची नोंद घेतली नाही आणि/किंवा त्यावर विचार केला नाही,

जे नियोक्ता डिफॉल्टमध्ये असताना व्याज देण्याशी संबंधित आहे. कलम 4 ए खालीलप्रमाणे आहे:- असे.

"4 ए. देय असताना नुकसानभरपाई आणि चूक केल्याबद्दल

दंड.-(1) कलम 4 अंतर्गत नुकसानभरपाई देय होताच दिली जाईल.

(2) मालकाने दावा केलेल्या मर्यादेपर्यंत नुकसानभरपाईचे दायित्व स्वीकारले नाही अशा प्रकरणांमध्ये, तो स्वीकारलेल्या दायित्वाच्या मर्यादेच्या आधारे तात्पुरती रक्कम भरण्यास तो बांधील असेल आणि अशी रक्कम आयुक्तांकडे जमा केली जाईल किंवा पुढील दावा करण्याच्या कर्मचाऱ्याच्या अधिकारावर प्रतिकूल परिणाम न होता, यथास्थिती, कर्मचाऱ्याला दिली जाईल.

3) या अधिनियमान्वये देय असलेली नुकसानभरपाई

भरण्यात कोणताही नियोक्ता चुकला असेल तर, तो देय

असल्याच्या तारखेपासून एका महिन्याच्या आत,

आयुक्त -

(अ) नियोक्ता, थकबाकीच्या रकमेव्यतिरिक्त, त्यावर वार्षिक बारा टक्के दराने किंवा केंद्र सरकारने अधिकृत राजपत्रात अधिसूचनेद्वारे निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही अनुसूचित बँकेच्या कर्जदराच्या कमाल दरापेक्षा जास्त नसणाऱ्या अशा उच्च दराने, देय रकमेवर सरळ व्याज देईल असे निर्देश देईल; आणि

(ब) जर, त्याच्या मते, विलंब होण्याचे कोणतेही समर्थन नसेल, तर नियोक्त्याने, थकबाकी आणि त्यावरील व्याजाच्या रकमेव्यतिरिक्त, दंडाच्या स्वरूपात अशा रकमेच्या पन्नास टक्क्यांपेक्षा जास्त नसणारी आणखी रक्कम भरावी असे निर्देश दिले पाहिजेत.

परंतु, दंड भरण्याचा आदेश कलम (ब) अंतर्गत नियोक्त्याला तो का मंजूर केला जाऊ नये याचे कारण दर्शविण्याची वाजवी संधी दिल्याशिवाय पारित केला जाणार नाही."

स्पष्टीकरण- या उपकलमाच्या उद्देशांसाठी, "अनुसूचित
बँक" म्हणजे रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया कायदा, 1934
(1934 चा 2) च्या दुसऱ्या अनुसूचीमध्ये सध्या समाविष्ट
केलेली बँक.

(3 क). उपकलम (3) अन्वये देय व्याज आणि दंड,
यथास्थिती, कर्मचारी किंवा त्याच्या आश्रिताला दिला
जाईल."

4. 1 अशा प्रकारे, कायद्याच्या कलम 4 ए, 1923 पासून कलम 4 अंतर्गत
नुकसानभरपाई देय होताच दिली जाईल. असे दिसून येते की देय आणि देय
नुकसानभरपाईच्या रकमेवर व्याज भरण्याचे दायित्व कलम 4 ए (3) (ए)
अंतर्गत असेल आणि कलम 4 ए (3) (बी) अंतर्गत दंड आकारला जाईल. कलम
4 ए (3) (ए) नुसार, नियोक्त्याने थकबाकीच्या रकमेव्यतिरिक्त, त्यावर सरळ
व्याज @12% पी. ए. किंवा कोणत्याही अनुसूचित बँकेच्या कर्जदराच्या कमाल
दरापेक्षा जास्त नसणाऱ्या अशा उच्च दराने द्यावे, जे देय रकमेवर निर्दिष्ट केले
जाऊ शकते. कलम 4 ए (1) नुसार कलम 4 अंतर्गत नुकसानभरपाई देय होताच
दिली जाईल. त्यामुळे कर्मचारी/मृत व्यक्तीचा त्वरित मृत्यू झाल्यास
नुकसानभरपाईची रक्कम देय असल्याचे म्हटले जाऊ शकते. त्यामुळे, मृत

व्यक्तीच्या मृत्यूनंतर नुकसानभरपाई देण्याची जबाबदारी लगेच निर्माण होईल. जरी कलम 4 ए (2) नुसार, ज्या प्रकरणांमध्ये मालकाने दावा केलेल्या मर्यादेपर्यंत नुकसानभरपाईचे दायित्व स्वीकारले नाही, त्या प्रकरणांमध्ये तो स्वीकारलेल्या दायित्वाच्या मर्यादेच्या आधारे तात्पुरती रक्कम भरण्यास तो बांधील असेल आणि अशी रक्कम आयुक्तांकडे जमा केली जाईल किंवा पुढील दावा करण्याच्या कर्मचाऱ्याच्या अधिकारावर पूर्वग्रह न ठेवता, यथास्थिती कर्मचाऱ्याला दिली जाईल. त्यामुळे, नुकसानभरपाई देण्याचे दायित्व मृत व्यक्तीच्या मृत्यूच्या तारखेपासून उद्भवेल, ज्यासाठी तो नुकसानभरपाईचा हक्कदार आहे आणि त्यामुळे, थकबाकी/नुकसानभरपाईच्या रकमेवरील व्याज भरण्याचे दायित्व अपघाताच्या तारखेपासून असेल, आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून नाही. कलम 4 ए (3) (बी) नुसार, विलंब होण्याचे कोणतेही कारण नाही असे आयुक्तांचे समाधान झाल्यास, ते थकबाकी आणि त्यावरील व्याजाच्या रकमेव्यतिरिक्त, नियोक्त्याला दंडाच्या स्वरूपात अशा रकमेच्या 50 टक्क्यांपेक्षा जास्त रक्कम भरण्याचे निर्देश देऊ शकतात. त्यामुळे व्याजाची तरतूद आणि दंडाची तरतूद वेगळी आहे. वर नमूद केल्याप्रमाणे, व्याज आकारणीची तरतूद कलम 4 ए (3) (ए) अंतर्गत असेल आणि दंड आकारणीची तरतूद कलम 4 ए (3) (बी) अंतर्गत असेल. आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या

तारखेपासून नियोक्त्याला व्याज भरण्याचे निर्देश देताना, उच्च न्यायालयाने कलम 4 ए (3) (ए) चा अजिबात विचार केला नाही आणि केवळ कलम 4 ए (3) (बी) चा विचार केला आहे, जी दंडाची तरतूद आहे.

5. या परिस्थितीत, उच्च न्यायालयाने नियोक्त्याला कलम 4 ए (3) (ए) अंतर्गत आकारण्यायोग्य नुकसानभरपाईच्या रकमेवरील व्याज आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून म्हणजे 25.01.2017 भरण्याचे निर्देश देणारा आक्षेपार्ह निर्णय आणि आदेश टिकू शकत नाही.

6. वरील बाबी लक्षात घेऊन आणि वर नमूद केलेल्या कारणांमुळे, सध्याचे अपील यशस्वी होते. 25.01.2017 पासून एक महिन्याचा कालावधी संपल्यानंतर 12 टक्के दराने व्याज देण्याचा उच्च न्यायालयाने दिलेला आक्षेपार्ह निर्णय आणि आदेश याद्वारे रद्द केला जातो आणि बाजूला ठेवला जातो आणि असे निरीक्षण नोंदवले जाते आणि असे म्हटले जाते की येथे अपीलकर्ते-मूळ दावेदार हे घटनेच्या म्हणजेच दि.29.11.2009 च्या तारखेपासून आयुक्तांनी दिलेल्या नुकसानभरपाईच्या रकमेवर 12 टक्के दराने व्याज मिळण्यास पात्र असतील.

त्यानुसार सध्याच्या अपीलाला परवानगी आहे. तथापि, खटल्यातील तथ्ये आणि परिस्थितीनुसार, खर्चाबाबत कोणताही आदेश नसेल.

निधी जैन

अपीलाला परवानगी देण्यात आली.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.